

№ 41 (730)
Лістапад 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

👉 **Землякі: вёска старавераў –** стар. 3

👉 **Асоба: малая радзіма вялікага фізіка –** стар. 5

👉 **Рэпрэсіі: салдаты арміі Андэrsa –** стар. 7

Святыя дзяды
Злятальсь сюды,
Есці – пад'елі,
Піць – напіліся,
Чэсьць і слава вам!
Цяпер скажыце нам,
Чаго вам трэба?
А лепей:
Ляціце ў неба!

Вечная песня вясковага жыцця

20 кастрычніка ў Цэнтры культуры Касцюковіцкага раёна адбыўся XII раённы фестываль народнай творчасці сярод сельскіх устаноў культуры «Крыніца душы». Сёлета ён быў прысвечаны Году малой радзімы. Традыцыйна яго адкрылі гімнам фестывалю, які напісала Наталля Кірыенка, мастацкі кіраўнік Муравільскага сельскага Дома культуры. Пры адкрыцці прагучалі шчырыя словы радасці ад доўгачаканай сустрэчы:

*Зноў сонечны свет раскідаў
свае крылы,
Сабой асвятляючы далі!
Зноў дзень узляцеў, нібы
пташ белакрылы, –
І свята прынёс фестываль!*

І з першай песняй мы акуліліся ў акэан народнай творчасці.

«Няма на зямлі больш мілага месца, чым тое, дзе ты нарадзіўся...» – гэтая думка стала скразной цягам мерапрыемства. Кожны верш, кожная песня, што выконваліся самадзейнымі артыстамі, былі напоўненыя любоўю да роднага кутка, да людзей, да народнай творчасці.

Выступленне творчага калектыву Муравільскага СДК не пакінула нас абьякавымі. Гучалі аўтарскія вершы, народныя песні ў выкананні носьбітаў аўтэнтыкі, выконваліся жартоўныя сцэнікі з жыцця вяскоўцаў Муравілля. І кожны твор гучаў не як асабліва.

Не стамляешся здзіўляцца здольнасцям і творчай нястомнасці калектыву Пралетарскага сельскага клуба-бібліятэкі, які ў сцэнічных вобразах раскрыў яркую панараму вясковага жыцця ва ўсіх яго праявах.

Выступленне Тупічынскага СДК сёлета таксама ўразіла яркасцю вобразаў, маляўнічасцю выканання і чысцінёй гучання вакальнага ансамбля «Вяселуха». А ў выступленні Новасаматэвіцкага клуба вольнага часу зноў прагучаў Ільінскі кірмаш.

Творчыя калектывы Шарэйкаўскага, Баронькаўскага, Сялецкаўскага сельскіх дамоў культуры, Крапівенскага сельскага клуба-бібліятэкі,

Забычанскага сельскага клуба, Мурынборскага СДК таксама стваралі прыязную атмасферу ў зале. У выступленнях кожнага калектыву гучалі сардэчныя ноткі любові да родных мясцінаў, да сваіх каранёў.

Мясцовая народная творчасць – гэта ці не адзіны прытулак душы, яна не страчвае

сваёй значнасці. Штогод фестываль прыцягвае новых прыхільнікаў. Цікавасць людзей да яго сведчыць пра тое, што «Крыніца душы» будзе яшчэ шмат гадоў бруіцца жыватворнай сілаю. Усцешна і тое, што народная творчасць запатрабаваная ў маладога пакалення.

С. ЗАХАРЭНКА,
загадчык аддзела культурнай дзейнасці і вольнага часу
Цэнтралізаванай клубнай сістэмы
Касцюковіцкага раёна

падпісныя індэксы:
індывідуальны - 63320, ведамасны - 633202

30 кастрычніка ў БДУКІМ адбыўся круглы стол «Традыцыйная культура беларусаў: сучасны стан, праблемы захавання і развіцця». Удзел бралі фалькларысты, навукоўцы, журналісты.

Падрабязней пра імпрэзу чытайце ў наступных нумарах «Краязнаўчай газеты».

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

На тым тыдні...

✓ **20 кастрычніка** ўдзельнікі фальклорнага гурта «Варган» прадставілі ў Віцебску альбом «Зялёны явар, дуброва. Музыка Полаччыны». Першы студыйны альбом полацкага гурта змяшчае 18 трэкаў, сярод якіх песні, танцы і «цярэшкі» – усе яны некалі гучалі на тэрыторыі рэгіёна цягам гадавога календарнага кола.

Гурт «Варган» займаецца вывучэннем і аднаўленнем беларускай традыцыйнай творчасці: песеннай, танцавальнай, інструментальнай. Удзельнікі імкнуцца да пераймання аўтэнтычнай, арыгінальнай манеры выканання. «Варган» бярэ ўдзел у разнастайных культурных імпрэзах, рэканструкцыях абрадавых дзеяў, праводзіць спеўныя і танцавальныя вечарыны.

✓ **21 кастрычніка** ў Сафійскім саборы ў Полацку пачаўся XXIII Міжнародны фестываль арганнай музыкі «Званы Сафіі». У ім удзельнічаюць найлепшыя арганісты з Германіі, Японіі, Аўстрыі, Ліхтэнштэйна, Фінляндыі і Беларусі, дзякуючы якім можна пазнаёміцца з арганнай культурай розных краінаў.

Адкрыццё фестывалю было прысвечанае 30-годдзю творчай дзейнасці салісткі канцэртнай залы Сафійскага сабора Ксеніі Пагарэлай і 10-годдзю

камернага аркестра «Европа-центр», які аб'ядноўвае выкладчыкаў і студэнтаў музычных навучальных устаноў Полацка і Наваполацка (кіраўнік Раіль Садыкаў). Таксама на фестывалі выступіў нямецкі дуэт – арганіст базілікі Отабойрэна Ёзаф Мільчыцкі і ўладальніца цудоўнага сапрана Сюзана Ютц-Мільчыцкая. Самабытная выканальніца з Японіі Хірока Іноуэ выканала еўрапейскую класіку і творы сучасных японскіх аўтараў. На заключных канцэртах фестывалю (які прадоўжыцца да 25 лістапада) упершыню ў Беларусі выступіць арганіст царквы Святога Мікалая ў Бальцэрс (Ліхтэнштэйн) Томас Ніп і фінскі арганіст Туомас Пірхонен.

✓ **23 кастрычніка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі была прэзентавана кніга Наталлі Яцкевіч «Трасцянец. Трагедыя народаў Еўропы», якая нядаўна выйшла ў выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі» на беларускай, рускай і англійскай мовах.

У кнізе ідзе гаворка пра трагічны падзеі, што адбываліся ў 1941 – 1944 гг. непадалёк вёскі Малы Трасцянец Мінскага раёна, дзе існавала найбуйнейшая нацысцкая «фабрыка смерці». Трасцянец – адно з 8 самых

буйных у Еўропе месцаў масавага знішчэння людзей: ахвярамі сталі 206,5 тысячы ваеннапалонных і мірных жыхароў з Аўстрыі, Германіі, СССР і іншых краінаў. У выданні змешчаныя гістарычныя звесткі аб вёсках Малы і Вялікі Трасцянец, іх ваколіцах, апісанне Трасцянецкага мемарыяла.

✓ **23 кастрычніка** ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага ў Мінску адкрылася **фотавыстаўка «Румынія: 100 фотаздымкаў да 100-годдзя Вялікага Аб'яднання»**. Яна арганізаваная Пасольствам Румыніі ў Рэспубліцы Беларусь пры падтрымцы Мінгарвыканкама і Музея гісторыі горада Мінска. Выстаўка ладзіцца ў шэрагу імпрэзаў, прысвечаных сёлетняму святкаванню 100-годдзя Вялікага Аб'яднання Румыніі – гэтае нацыянальнае свята адзначаецца 1 снежня.

На выстаўцы прадстаўленая калекцыя фотарадаў, дзе адлюстраваныя самыя значныя культурна-гістарычныя, прыродныя і архітэктурныя цікавосткі Румыніі. Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Румыніі ў Рэспубліцы Беларусь Віяраэл Машану падкрэсліў значнасць праекта: «Гэта фотавыстаўка дае магчымасць больш даведацца пра гістарычную і культурную спадчыну Румыніі, а таксама здзейсніць візуальнае падарожжа па краіне».

✓ **29 кастрычніка 1937-га, 81 год таму**, былі расстраляныя больш за сто дзеячаў беларускай культуры, навукі, палітыкі, што дае падставу лічыць яго правадзейным Днём памяці ахвяраў сталінскіх рэпрэсіяў. У гэты дзень людзі збіраюцца, каб прыгадаць добрым словам тых пісьменнікаў, разгарнуць іх кнігі, перачытаць творы. Важна, каб тое, што адбылося ў 1930-я гг., заўсёды заставалася ў нашай памяці.

29 кастрычніка, у дзень памяці ахвяраў палітычнага тэруру, ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» запрасіў аматараў беларускага пісьменства ў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры ў Мінску, дзе прайшлі літаратурныя чытанні. Паэтычныя і праязныя творы Анатоля Вольнага, Платона Галавача, Максіма Гарэцкага, Уладзіміра Дубоўкі, Алеся Дудара, Уладзіміра Жылкі, Міхася Зарэцкага, Мойшы Кульбака, Тодара Кляшторнага, Юркі Лявоннага, Валерыя Маракова, Міхася Чарота ды многіх іншых пра-

чыталі сучасныя пісьменнікі, перакладчыкі, крытыкі, публіцысты, дзеячы культуры.

✓ **30 кастрычніка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася рэтрспектыўная **выстаўка кніжнай графікі Паўла Татарнікава «Pencil & пэндзаль»**, дзе прадстаўлены больш за 90 графічных працаў – ілюстрацыі да папулярных у краіне і за мяжой выданняў.

У скарбонцы мастака – вобразы гістарычнай Беларусі ў творах Анатоля Бутэвіча, Уладзіміра Арлова і Уладзіміра Ягоўдзіка, ілюстрацыі да англійскай і французскай класікі Уільяма Шэкспіра і Аляксандра Дзюма, кітайскага эпаса «Нябесны імператар і 10 сонцаў», беларускіх народных казак і казак Ганса Хрысціяна Андэрсена ды шмат іншых працаў.

✓ **30 кастрычніка** ў Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры ў Мінску адкрылася **выстаўка «Незабыты мастра»** да 100-годдзя з дня **нараджэння Іосіфа Абраміса** – беларускага дырыжора, педагога, заслужанага мастацтваў БССР (1918 – 1984).

І. Абраміс вучыўся ігры на валторне ў Мінскай ваенна-музыканцкай школе і ў Мінскім музычным тэхнікуме (цяпер Мінскі дзяржаўны музычны каледж імя М. Глінкі). 20 чэрвеня 1941 г. скончыў Беларускую дзяржаўную кансерваторыю (цяпер Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі) як валтарніст. Пляны атрымаць спецыяльнасць дырыжора-сімфаніста давалася адкладзі. Цяжкія гады вайны Іосіф Самуілавіч прайшоў байцом-сувязістам, апошнія месяцы – музычным кіраўніком. Быў узнагароджаны медалямі і ордэнам Чырвонай Зоркі.

Цягам 40 гадоў творчы лёс І. Абраміса быў звязаны з Дзяржаўным тэатрам оперы і балета Беларусі (цяпер Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета), куды прыйшоў у 1936 г. як артыст аркестра, пазней працаваў хормайстрам. Адначасова працягваў навучанне ў кансерваторыі па класе аркестравага дырыжавання і ў 1951 г. атрымаў кваліфікацыю дырыжора. У 1979 г. І. Абраміса запрасілі ўзначаліць аркестр Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Беларусі.

На выстаўцы прадстаўлены афішы, фотаздымкі, нотныя рукапісы, асабістыя рэчы творцы.

Ксенія Пагарэлая пад час фестывалю «Званы Сафіі»

Скарына — вёска старавераў

Сёння дабрацца да вёскі Скарына Жлобінскага раёна з райцэнтра можна на машыне хвілінаў за сорок-пяцьдзесят. Сюды вядзе нядрэнная дарога. Зусім іншая справа была ў XVIII ст., калі ў гэтых мясцінах з'явіліся першыя пасяленцы. Ім трэба было прабірацца праз нескрануты густы лес і небяспечныя балоты. Як паведаміла нам ураджэнка Скарыны Кацярына Грыгаровіч, з якой мы пазнаёміліся ў вёсцы, яна сама памятае, што яшчэ ў 1960-я гг. бацькі не пусквалі сваіх малых дзяцей адных гуляць нават недалёка ад вёскі — можна было праваліцца ў бяздонную багну. «Адрозніе ж за вёскай зямля хадунам хадзіла», — успамінае нашая суседніца.

шылава з цэнтрам у Шчадрыне, пераемнікам якога сёння з'яўляецца сельгаспрадпрыемства «Шчадрынскае»).

— Як жылі нашыя продкі на хутарах, мы ведаем па ўспамінах сваіх дзядоў і бацькоў, — кажа К. Грыгаровіч. — Гэта былі моцныя аднаасобныя гаспадаркі. Працаваць на іх было каму, бо сем'і тады былі шматдзетныя. У цэнтры гаспадаркі стаяў вялікі дом, абнесены магнутым частаколам, як гэта было прынята ў Расіі. У дадатак частакол быў абкладзены дровамі. Атрымлівалася свайго роду крэпасць-гаспадарка. Унутры падворка было чыста, ад варот да дома вялі вымашчаныя камянямі дарожкі.

— А ці захаваліся ў памяці жыхароў Скарыны звесткі аб тым, з якой мена-

Расіі і Рэччу Паспалітай. Калі была пагоня, дык таго, хто не паспеў дабрацца да сярэдзіны ракі, хапалі і вярталі назад, а таго, хто паспяваў даплыць да гэтай мяжы, ужо не чапалі.

Скарына ніколі не была шматлюднай. Як сведчыць усерасійскі перапіс насельніцтва 1897 г., у вёсцы (яна тады называлася Скарынаўская Слабада) пражывала ўсяго 122 чалавекі. Найбольш было жыхароў у 1959 г. — 190 чалавек. І гэта нягледзячы на тое, што 18 вяскоўцаў загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны (іх імёны згадваюцца ў гісторыка-дакументальнай хроніцы Жлобіна і Жлобінскага раёна «Памяць»). Але потым, ужо на памяці К. Грыгаровіч, вёска пачала паступова пусцець. У 1980-х гг. закрылі пачатковую школу, потым — магазін. У 2004 г. у Скарыне заставалася толькі 28 пастаянных жыхароў. Сёння — усяго некалькі чалавек, ды і тых дзедзі на зіму забіраюць да сябе ў горад — у Бабруйск.

Дарэчы, у Бабруйску жыве і К. Грыгаровіч. А на малую радзіму яна прыязджае, каб адпачыць тут душой і паказаць сваім унукам мясціны, у якіх прайшло яе дзяцінства. А вось яе старэйшая сястра Вульяна з мужам Рыгорам жывуць у Скарыне стала, хаця таксама маюць кватэру ў Бабруйску. З імі мы сустрэліся на бацькоўскім падворку Фраловых — гэта прозвішча сясцёр Кацярыны і Вульяны ў дзявоцтве. Фраловы — мясцовае прозвішча, стараверскае. Стараверскае прозвішча мае Вульяна і па мужу — Падшывалава. Праўда, сам Рыгор лічыць сябе карэнным бабруйчанінам (ён прафесійны вайсковец, да выхаду ў адстаўку служыў у многіх месцах былога Савецкага Саюза, тры гады ваяваў у Афганістане). Але Падшывалавы ёсць у суседніх з Скарынай вёсках, таксама стараверскіх, у тым ліку і ў Салочіне. Большасць нашчадкаў

Вульяна Падшывалава са старажытным абразам

старавераў са Жлобіншчыны ў 1970–1990-я гг. перабралася менавіта ў Бабруйск.

— А чаму вы вырашылі вярнуцца ў вёску? — спыталіся мы ў Падшывалавых.

— Тут нам лепей, чым у горадзе, — кажа Вульяна. — Тут мы як спраўдныя пань: зямлі свабоднай колькі хочаш. Трымаем карову, каня, козаў, гусей, курэй і іншую жывёлу, апрацоўваем агарод. Таму ў нас прадукты харчавання свае — экалагічна чыстыя і смачныя. Канечне, працаваць даводзіцца шмат. Але для нас гэта не ў цяжар, а наадварот — у радасць. Родная зямля дае сілы і здароўе...

— А сувязь з «вялікай зямлёй» падтрымліваем праз родных, якія засталіся ў горадзе, — дадаў Рыгор, — ды праз аўталаўку і перасоўнае аддзяленне паштовай сувязі, якія прыязджаюць у вёску некалькі разоў на тыдзень. А большага нам ад «цывілізацыі» і не трэба...

Мікалай ШУКАНАЎ, г. Жлобін
Фота Мікалая СЕМЯНЦА

Кацярына Грыгаровіч з аўтарам артыкула

Працягваючы экскурс у гісторыю, адзначым, што далёкія продкі сённяшніх скарынаўцаў былі людзьмі незвычайнымі. Дабіраліся яны сюды з далёкай Расіі, якая для беларусаў тады, як і сёння, была замежжам. І новую радзіму гэтыя эмігранты шукалі не ад добрага жыцця на сваёй Бацькаўшчыне — там улады жорстка пераследавалі іх за веру. Гэта была тая значная частка рускіх людзей — старавераў, якія не захацелі прыняць царкоўную рэформу патрыярха Нікана, пачатую па ініцыятыве цара Аляксея Міхайлавіча (1645 — 1676). А на беларускіх землях, якія тады былі ў складзе Рэчы Паспалітай, ім гарантавалі, як сёння прынята казаць, «свабоду сумлення».

На новым месцы спачатку сяліліся хаця і недалёка адзін ад аднаго, але асобна, на хутарах. Аднак у канцы 1920-х гг. савецкая ўлада пачала знішчаць хутарскую сістэму і ствараць калгасы. У 1929 г. быў створаны калгас і ў Скарыне — імя Кутузава (пазней у выніку аб'яднання некалькіх дробных калгасаў узнік вялікі — імя Вара-

віта часткі Расіі прыйшлі сюды іх продкі? — пацікавіліся мы ў нашай суседніцы.

— З Пскоўскай зямлі. Адкуль гэта вядома, спытаецеся? Справа ў тым, што ў 1970-х гг. у нашай вёсцы працавала навуковая экспедыцыя з Мінска. Дык вучоная сцвярджала, што абразы, якія прынеслі з сабой нашыя продкі, належаць да старажытнай Пскоўскай іканапіснай школы. Наведваліся ў Скарыну і іншыя «экспедыцыі», якія таксама выдалі сябе за навуковыя. Ім нашыя даверлівыя бабулькі «на рэстаўрацыю» пааддавалі шмат сваіх сямейных абразоў, ды так і не дачакаліся іх. Таму сёння ў скарынаўцаў засталася вельмі мала старажытных абразоў. А яшчэ доказам таго, што нашыя продкі былі ўраджэнцамі Пскоўшчыны, могуць быць паданні, якія перадаюцца ў вёсцы з пакалення ў пакаленне. Яны сведчаць, што бежанцы, каб трапіць на беларускія землі, перапраўляліся праз Заходнюю Дзвіну, якая ў тыя часы была мяжой паміж Пскоўскімі землямі тагачаснай

У тэатры «Зьніч»

8 лістапада будзе ісці паэтычны монаспектакль «Не праклінай, што я люблю» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Далейшы беларускага фальклору і побыту, тонкі знаўца жывой народнай гаворкі, Н. Гілевіч стварыў своеасаблівую паэтычную сюіту, у якой гарманічна знітаваліся гумарыстычныя ноты і шчыmlівая музыка каханьня, дзе чуоцца напевы роднай зямлі... На сцэне гэта перадаў выканаўца Мікалай Лявончык. Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык — Галіна Дзягілева. Музыканае суправаджэнне Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы).

12 лістапада ўдзень для самых удзячных глядачоў будзе ісці монаспектакль Сяргея Кавалёва «Анёл-ахоўнік» паводле твора французскай пісьменніцы Кармэн Барнос дэ Гаштольд «Малітвы жывёлаў». Просьбы і падзякі розных жывых істотаў да Бога перадаюць дарослыя анёлы і маленькія анёлкі. Адзін з іх і вядзе размовы з жывёламі, птушкамі ды іншымі Божымі стварэннямі, а вось з кім і як — гэта маленькія глядачы і пачаць, і пачуюць, і адгадаюць самі.

Выканаўца — Раіса Астразінава, рэжысёр-пастаноўшчык — Галіна Дзягілева.

Увечары адбудзецца прэм'ера драматычнага монаспектакля «Кроткая» паводле аднайменнай аповесці Фёдора Дастаеўскага. Спектакль перадае атмасферу Пецягубурга канца XIX стагоддзя, у ім расказваецца гісторыя — сямейная, спавядальная. Гісторыя пра тое, як складана бывае пачуць адно аднаго, пра сутыкненне двух самалюбстваў і страчаную магчымасць каханьня.

Рэжысёр-пастаноўшчык, аўтар інсцэніроўкі і выканаўца — Вячаслаў Шакалідо, кампазітар — Алег Залётнеў, сцэнограф — народны мастак Беларусі Барыс Герлаван.

14 лістапада запрашаюць на лялечны монаспектакль «Граф Глінскі-Папялінскі» паводле п'есы Артура Вольскага. Рэжысёр і выканаўца Вячаслаў Шакалідо распавядзе незвычайную гісторыю пра хлопца Марціна і ката Максіма. Пасля розных прыгодаў і з дапамогаю свайго разумнага сябра хлопец-сірата ператварыўся ў графа Глінскага-Папялінскага... І пайшлі сябры шчасця шукаць. Каго яны сустрэлі, з кім пасябравалі, якія прыгоды адбыліся на іх шляху і дзе ж сваё шчасце сябры знайшлі, глядачы і даведаюцца пад час спектакля.

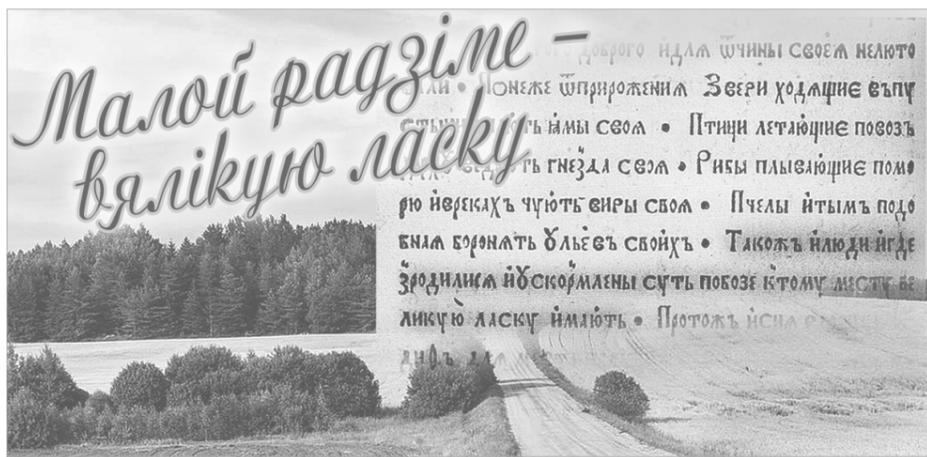
Увечары на сцэне будзе ісці паэтычна-драматычны монаспектакль «Красёны жыцця» паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Яе галоўны герой Міхал нарадзіўся, вырас і жыў на зямлі, якую не проста разумее і любіў — якой дыхаў, з якой зрадніўся, якую прагнуў назваць сваёй. Але няўмольны лёс накіраваў інашэ... Цяжкай была дарога гэтага чалавека, аднак ён не губляў веры ў яе шчаслівае завяршэнне.

Выканаўца — заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Алесь Кашпераў, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык — Галіна Дзягілева. У спектаклі гучаць народныя мелодыі і песня «Дарогі» кампазітара Алега Залётнева.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя — а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскай тэлефоне: 331-75-53.

Рыгор Падшывалаў са сваёй памочніцай — кабылай Зоркай

На конкурс «Славутыя імёны малой радзімы»

(Працяг цыкла публікацыяў С. Кошур з будучай кнігі пра выдатных асобаў Навагрудчыны)

Артыстка балета з Усеслюба

(Заканчэнне артыкула.
Пачатак у № 40)

Але галоўнае, што яны вярнуліся ў любімы тэатр, які вымушаны былі пакінуць восем гадоў таму. І зноў ён чароўнымі ўзмахамі рукі вядзе за сабой паслухмяны аркестр, а яна кружыцца ў віхуры танцаў у балетах «Арлекінада», «Раймонда», «Дон Кіхот», «Князь-возера», «Доктар Айбаліт», «Канёк-Гарбунок», «Лебядзінае возера» ды іншых. 22 разы на месяц яна выходзіць на сцэну. І няхай сабе першыя пасляваенныя гады былі поўныя цяжкасцяў – тэатр быў паўразбураны, спектаклі спачатку ставіліся на сцэне Акруговага дома афіцэраў, жыць артыстам даводзілася ў пакоях тэатра, які паступова адбудоўваўся, абагравацца «буржуйкамі», а ежу гатаваць на прымусе пры святле газовак, але ніхто не скардзіўся, дзеля мастацтва артысты

готовыя былі ахвяраваць многім. А на сцэне яны забывалі пра ўсё, тут панавала гармонія паміж музыкай, высокім узлётам душы і дасканалым мастацтвам танца. У 1949 г. Г. Пятроў за выдатныя заслугі ў развіцці беларускага мастацтва атрымаў ганаровае званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР і быў узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны». Пазней такое ж званне і ўзнагароду атрымала і К. Калітоўская, якая ў 1951 г. пакінула балетную сцэну, каб значальніц Беларускае харэаграфічнае вучылішча.

Клаўдзія Фёдарайна перагарнула апошнія старонкі фотаальбома. На адным з фотаздымкаў – строгая эlegantная гранд-дама са сваімі выхаванцамі. Колькі іх было ў яе за час працы дырэктарам вучылішча? Цяжка пералічыць. Гэта ўсё ж такі 24 гады, нават болей, чым яна аддала сцэне.

У той час харэаграфічнае вучылішча знаходзілася ў будынку тэатра, выкладчыкі мусілі праводзіць заняткі тады, калі памяшканні былі свабодныя. Навучанне магло доўжыцца (з перапынкамі) з 8 гадзінаў раніцы да 9 гадзінаў вечара. Пад кіраўніцтвам К. Калітоўскай працавалі выдатныя выкладчыкі: народная артыстка БССР А. Нікалаева, з якой некалі танцавалі на адной сцэне, з 1949 да 1969 г. была мастацкім кіраўніком вучылішча, народная артыстка Беларусі Ірына Савельева, заслужаная артыстка Беларусі Ніна Младзінская, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Аляксандр Калядэнка, Валяціна Дудко, Наталля Нікалаева, Антаніна Саган, Ала Пякарская і іншыя педагогі, для якіх балет стаў справай жыцця. Яны працягвалі лепшыя традыцыі прафесара харэаграфіі, народнай артысткі БССР Зінаіды Васільевай, першага мастацкага кіраўніка Беларускага харэаграфічнага вучылішча, якое адкрылася ў 1945 г. Іх вучні – Інэса Душкевіч, Людміла Бржазоўская, Юрый Траян, Віктар Саркісьян, Вольга Лапо, Сяргей Пясцехін і многія іншыя – сталі гонарам і славай беларускага балета.

Позірк Клаўдзіі Фёдарайны затрымаўся на тварах выпускнікоў, з-за якіх давялося пахваліцца ў свой час. Успомніла, як уразілі ўсіх прысутных пры паступленні скачкі В. Саркісьяна, як даведлася, што, не маючы дапамогі з дому, юнак галадае, і дапамагла чым змагла, як хвалялася, калі, яшчэ не скончыўшы вучылішча, Віктар вырашыў ажаніцца з выпускніцаю Вольгаю Лапо, і як радавалася, калі паведамілі, што таленавіты юнак праз два гады пасля прыходу ў труп Вялікага тэатра стаў лаўрэатам І Міжнароднага конкурсу артыстаў балета ў Маскве.

Яна імкнулася, каб навучэнцы не толькі ўдзельнічалі ў спектаклях тэатра, але маглі ўбачыць, няхай і стоячы за кулісамі, усе пастаноўкі, якія ішлі на сцэне, – гэта было добраў школай для будучых артыстаў. Яна даярала спецыялістам, з якімі працавала, падтрымлівала іх: напрыклад, заўважыўшы педагогічны здольнасці ў Н. Нікалаевай, адправіла яе на двухгадовую стажыроўку ў Маскву, адкуль дзяўчына вярнулася выкладчыкам класічнага танца. Ёй пашанцавала з мастацкімі кіраўнікамі, якімі ў розны час працавалі А. Нікалаева, А. Калядэнка, І. Савельева. Яны

стваралі надзейны тыл і давалі магчымасць без лішніх праблемаў вырашаць арганізацыйныя і гаспадарчыя пытанні, якіх у кіраўніка заўсёды шмат. Вучні пабойваліся Клаўдзію Фёдарайну, але любілі, таму што ў складаных сітуацыях яна станаўлася на іх бок. Успомніла выпадак, калі таленавітыя хлопцы прапусцілі ўрок – апраўдваліся, што не па спецыяльнасці. Вырашаючы іх лёс, сказала, што яны павінны быць не толькі артыстамі, але і цікавымі людзьмі, і абмежавалася вымоваю. І як жа былі ўдзячныя ёй за гэта будучыя заслужаны і народны артысты Беларусі, якія потым вызначыліся на сцэне!

Пакуль не атрымала кватэру, К. Калітоўская з раніцы да вечара знаходзілася ў тэатры, бо жыла там жа ў адным з пакояў, так што з дому трапляла адразу на сцэну, а з балетнай залы ішла на спектакль. Яна так любіла дзяцей, перажывала за іх, ведала ўсіх сваіх падапечных – хто як вучыцца і хто чым жыве. Раз на тыдзень збіралася навучэнцаў разам, каб абмеркаваць усё, што адбываецца ў школе, – некага магла паўшчуваць, некага пахваліць. І дзеці, якія з ранняга ўзросту вучыліся нялёгкаму танцавальнаму мастацтву і прывыкалі жыць у рэжыме вялікіх фізічных нагурузак, адчувалі яе мацярынскі клопат. Яна прысутнічала на ўсіх экзаменах па спецыяльнасці і радавалася поспехам таленавітых навучэнцаў, разам з мастацкім кіраўніком суправаджала будучых артыстаў балета на Усесаюзныя агляды харэаграфічных вучылішчаў і магла на ўласныя вочы бачыць, як расце іх прафесійны ўзровень. А як прыемна было атрымаць падзяку Міністэрства культуры СССР за паспяховае выступленне вучняў на Усесаюзным аглядзе ў Маскве! Успомніла дакументальны фільм «Душой исполненный полёт», зняты ў 1958 г., дзе стваральнікі паспрабавалі данесці да глядача сакрэт зачаравання мастацтвам балета. Не засталася незаўважаным кінематографістамі і выступленне вучняў Беларускага харэаграфічнага вучылішча. За заслугі ў справе развіцця балетнага харэаграфічнага мастацтва К. Калітоўская тады атрымала Грамату Вярхоўнага Савета БССР і была ўзнагароджаная ордэнам «Знак Пашаны». У 1967 г. ёй прысвоілі ганаровае званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

Клаўдзія Фёдарайна перагарнула апошнюю старонку, закрыла фотаальбом і ўздрыгнула ад тэлефоннага званка. Усё яшчэ ў палоне ўспамінаў, яна зняла трубку, і тое, што пачула, стала нібы працягам яе адметнай жыццёвай гісторыі. Званіў малады беларускі мастак Віктар Яўсееў, якому Саюз мастакоў даручыў напісаць яе партрэт, і прасіў прызначыць час сустрэчы.

Партрэт Клаўдзіі Калітоўскай упрыгожвае сёння экспазіцыю музея Беларускага харэаграфічнага каледжа. Клаўдзія Фёдарайна адышла ў вечнасць у 2004 г. Больш за 20 гадоў прысвяціла яна выхаванню будучых артыстаў, і гэта быў сапраўды залаты час, які даў мастацтву цэлую плеяду бліскучых майстроў балетнай сцэны.

Святлана КОШУР, г.п. Карэлічы

К. Калітоўская (сядзіць у 1-м шэрагу 2-я злева),
Г. Пятроў (сядзіць у 2-м шэрагу крайні справа),
брат Я. Калітоўскі (стаіць у 3-м шэрагу крайні справа),
маці Н. Калітоўская (сядзіць у 2-м шэрагу 3-я злева).
На адпачынку ў Кіславодску. Каля 1937 г.

Творчасць нашых чытачоў

Язэп Драздовіч

Па збучьвелаі зямлі
Густа цені ляглі.
У небе месяц зорак пільнуе.
Па апаўшых лістох
Праз лясы ўсцяж дарог
Адзінокі мужчына вандруе.
Аніхто, анідзе не чакае яго,
Анікому свой лёс не раскажа.
Ён самотны ідзе,
Ўвушшу вецер гудзе.
Плечы цягне у торбе паклажа.
Фарбы, пэндзлі, нататнік
У торбе ляжаць,
Бохан хлеба, кавалачак сала.
Каб хто ведаў,
Чаму ён пайшоў вандраваць,
Чаго ў хаце яму не хапала?
Як сасмягне, з крыніцаў
Нап'ецца вады,
Чуе ціхі шэпт дрэваў, спеў птушак.
Чыстым сэрцам усё разумее тады.

Дух сягае і зоры варушыць.
Паміж зораў на іншых планетах жыццё
Патаемным сваім зрокам бачыць.
Бачыць Свету суладдзе, яго хараство.
Фарбы, пэндзлі ўсё тое адзначаць.
На малюнках яго расцвітаюць сады,
Васількі і рамонкі, і травы.
Коласгойдаюць цяжкі, калышучы жыты,
Адбываюцца свету праявы.
А на іншых малюнках прарочыя сны
Маюць ў фарбах сваё ўвасабленне.
І далёкіх планетаў стаяць гарады,
Іх насельнікі ў белым адзенні.
Думак рой у нататніку вулей знайшоў.
Робяць соты руплівыя пчолы.
І збіраецца мёд ад пачутых вакол
Родных гукаў пясчотнейшай мовы.
Зразумець бы, убачыць,
Што ён зразумеў
У вандроўках самотных між долаў.
І любоў да Зямлі, да істот яе мець
Ў міг, што Вечнасць дае
Людзям кволым.

2014 г.

Аляксандра ГРЫЦКЕВІЧ, г. Мінск

Фрагмент помніка Я. Драздовічу ў Мінску

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Жураўліны клін яго лёсу

На збегу 95-годдзя з дня нараджэння і трэціх угодкаў са дня смерці акадэміка Мікалая Барысевіча на малой радзіме вядомага земляка ў вёсцы Лучны Мост Бярэзінскага раёна 19 кастрычніка прайшла акцыя-эстафета «Геній родам з вёскі», ініцыяваная Бярэзінскай раённай бібліятэкай. Вучоны-фізік планетарнага маштабу, лідар навуковай эліты Беларусі, інтэлігент з бездакорнай рэпутацыяй меў простыя сялянскія карані. Сцяжыны памяці прывялі прадстаўнікоў мясцовай улады, грамадскіх аб'яднанняў, журналістаў і моладзь да бацькоўскай хаты Барысевічаў, якая дала хлопцу крылы для палёту ў навуковую прастору і духоўную вышыню. Маленькая вёсачка ў некалькі хатаў Лучны Мост стала мастком, што злучыў будучага прэзідэнта Акадэміі навук Беларусі М. Барысевіча з вялікім светам. Тут убіралася ў сілу радаводнае дрэва Барысевічаў, тут ён зрабіў першыя крокі, прайшло яго маленства ў шмадзетнай сялянскай сям'і, праз вокны бацькоўскай хаты выглядаў зоркі і марыў стаць фізікам. З бацькоўскага ганку ён пакрочыў жыццёвымі сцежкамі, якія не адразу клаліся пад ногі шырокімі праспектамі. Повазь Мікалая Аляксандравіча з роднымі мясцінамі заўсёды была трывалай: бацькоўская хата прыцягвала свайго гадаванца ў любым узросце. Ён аб'ездзіў паўсвету, але адчуваў тугу па роднай вёсцы, не раз прызнаваўся: «Без роднай вёскі я ў свеце заблудзіўся, вярнуўся – нібы зноўку нарадзіўся». Ніколі не цураўся свайго простага паходжання, казаў: «Я з вёскі, я – хлопца свайскі».

ла навукі. У няпоўныя 46 гадоў стаў прэзідэнтам АН БССР, якой аддаў 60 гадоў жыцця.

Шчымліва на сэрцы: пустое хата, сумее без свайго гадаванца ўжо тры гады: ён заўсёды на дзень народзінаў 21 верасня прыязджаў да родных мясцінаў на паклон. Але 25 кастрычніка 2015 года адляцеў жураўліны клін яго лёсу ў незваротны вырай. Засталіся сын, унукі, пляменнікі; побач з бацькоўскай хатай жыве сястра акадэміка Раіса Паркалава, былая настаўніца.

Імправізаваны мітынг «За гонар маем лічыць земляком» стаў для сучаснікаў сапраўдным духоўным прычасцем з асэнсаваннем, што жыццё годнага чалавека – не адна сціплая рыска паміж двюх датаў. З такім земляком бярэзінцы ўзышлі на п'едэстал гонару, ён праславіў наш край ва ўсім свеце. Такія думкі прагучалі ў выступленнях старшыня раённага савета дэпутатаў В. Лашкоўскага, раённага савета ветэранаў М. Абазовіка, Капланецкага сельсавета Л. Забаронак, лідара раённага БРСМ К. Вяргейчык. Апошнім акцэнтам стаў паклон печы, на якой грэўся хлопчык. Ад яе запалілі свяцільнік памяці, які эстафетна панеслі ў вёску Сяліба, дзе Мікола набіраўся

ведаў у мясцовай школе. Тут у клубе-бібліятэцы адбылася вечарына «Святло знаёмай зоркі». Уразіў прысутных дакументальны фільм расійскіх кінематаграфістаў «Поле бою», прысвечаны партызанскім будням будучага прэзідэнта акадэміі.

Паказальна, што маладому вучонаму не было і 30-і, калі стаў аўтарам навуковага адкрыцця і

зрабіў унёсак у навуку – беларускую, савецкую, сусветную. Яго сэрца доўгія гады было акадэмічным камертонам айчынай навукі і білася ва ўнісон з рытмамі жыцця роднай Беларусі.

Барысевіч – унікальны фізік з душой лірыка. Усю вайну ён насіў скрыпку ў паходным рэчмяшкі. Паслужмяная ў руках Барысевіча, гучала яна ў бацькоўскай хаце і партызанскай

зямлянцы, пад залпы Перамогі на вуліцах Берліна, і спявала калыханку ўнукам.

Памяць земляка не можа патухнуць, як вугельчык у шэрым попеле схаладналага вогнішча. Рабочы кабінет Барысевіча ў Інстытуце фізікі АН абсталюваны пад музей. Медаль імя Барысевіча з 2016 года ўручаецца перспектыўным маладым вучонам, летася (у Год навукі) прайшло гашэнне маркі, прысвечанай акадэміку. Сёлета з удзелам кіраўніцтва НАН Беларусі і былых калегаў урачыста адкрытая мемарыяльная дошка на будынку Прэзідыума Акадэміі навук. Бярэзінцы таксама шануюць праслаўленае імя. Асабліва нагода для гонару і знак пашаны – вуліца імя Барысевіча ў райцэнтры – каб памяць захоўвалася не адно пакаленне. Пры Сялібскім клубе-бібліятэцы працуе міні-музей Барысевіча. У гонар земляка 20 кастрычніка на Бярэзіншчыне стартаваў Тыздзень добрых справаў у рамках акцыі «Малая радзіма: месца добрых ініцыятыў». Аб гэтым абвясціў на вечарыне памяці старшыня раённага савета дэпутатаў В. Лашкоўскі. Важна для нашчадкаў, каб яны не заблукалі ў гушчы мізэрных, дробязных датаў і імёнаў, а мелі належныя арыенціры ў жыцці.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ, загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай ЦРБ

Культ вады ў палешукоў

Вада – неабходны элемент для любога жывога арганізма. Чалавеку ж яна патрэбна не толькі для яды і піцця, а і для іншых жыццёвых мэтай. Таму людзі спрадвек пасяляліся каля водных аб'ектаў, бо яны паілі і кармілі, з'яўляліся шляхамі зносінаў, былі асновай быту і месцам забаваў.

Нездарма нашыя далёкія продкі надавалі вадзе культувае значэнне: пакланяліся рэкам і азёрам, крыніцам і студням. У старажытных летапісах так і сцвярджаецца: «...славяне вероваша кладеземь и рекам...». З тых жа летапісаў вядома, што вадзе ахвяравалі прылады працы, ежу, кветкі. Звычай кідаць у ваду манеты на шчасце – гэта таксама адгалоскі былых ахвярапрынашэнняў вадаёмам.

У некаторых вёсках да нашага часу дайшоў абрад – у засушлівы перыяд лета, калі зямля смагне ад гарачыні і ствараецца пагроза гібелі ўраджаю, жанчыны сыплюць у калодзеж мак.

У ранейшыя часы ў знахараў і шаптух быў папулярны спосаб замаўляць ваду, шэптамі і малітвамі надаваць ёй лекавую сілу, замоўную карысную ці паскудную энергетыку. І гэта вядома не толькі з казак, дзе цуды тварыла «жывая» ці «мёртвая» вада, а людзі старэйшага пакалення гаючую сілу вады зведалі наяве. Дарэчы, сучасныя вучоныя даказалі, што крышталічны стан вады сапраўды змяняецца пры ўздзеянні розных фактараў; так, у стане меладычнай музыкі вада крышталюецца, у стане

року – сятчатка разбураецца, гэтаксама пры добрых словах і сварцы, а пры малітвах дык зусім згушчаецца. Вада – носьбіт інфармацыі і энергіі.

Такое ж уздзеянне на гэтую субстанцыю маюць малітвы святароў сумесна з апусканнем срэбнага крыжа ў ваду пад час асвячэння. Такая вада не псуецца доўгі час. Трэба меркаваць, што нейкая энергетыка закладваецца і ў чалавека пры яго хрышчэнні.

З язычніцкіх часоў у нас на Палессі адзначаецца свята Купала (6 ліпеня), або Купалле. У старажытнасці гэта быў дзень ачышчэння, дзе першы этап – купанне ў вадзе, другі – ачышчэнне на агні, калі чалавек скача цераз вогнішча. Цяпер гэта толькі ў прымаўцы можна пачуць: «Прайшоў агонь і ваду». Ды і само Купала на сучасным этапе – гэта проста забава без рытуалаў.

У Беларусі маецца шмат так званых «святых азёр і крыніцаў», дзе

людзі ачышчаюцца ці бяруць лячэбную ваду. У нашай мясцовасці няма такіх азёраў, а вось крыніца ёсць: паміж Лахвай і Дрэбскам у рэчышчы старажытнай Марочнай, паблізу чыгункі. Зімой і летам пульсуюць пругкі струмень. Вада адрозніваецца ад калодзежнай і вадаправоднай смакавымі якасцямі. Крыніца асвечаная мясцовымі святарамі. Ёсць альтанка, а побач – крыж з іконкай.

Бліжэйшы ж святы калодзеж знаходзіцца ў Тураве. Расказваюць, што студня выкапаная князем Турам і мае тры дны – залатое, срэбнае і меднае. Пра студню ходзяць легенды, але варта б кожнаму пабыць у тым старажытным горадзе, і не толькі пачуць легенды, а акунуцца ў найцікавейшую гісторыю нашай мінуўшчыны.

Сцяпан НЕФІДОВІЧ,
в. Любань Лунінецкага раёна
(Паводле лунінецкай газеты
«Информ-прогулка», студзень 2018 г.)

Аброўскае вяселле

(Заканчэнне.
Пачатак у № 40)

Вяселле

Пасля вянчання маладыя ехалі разам на першай павозцы, з імі побач сядзелі хросныя бацькі і старэйшыя дружкі. Ехалі ў хату да маладой, садзіліся за сталы. Калі чарка абыдзе стол тры разы, пачыналася дарэнне маладой.

У хату хросныя бацькі ўносяць, увесь час кружачыся па ходу сонца, два каравай: маладога і маладой, а свахі ўсхваляюць каравай і нявесту.

Пасля адбываўся абмен бондачкамі (хлебам): маці і старшая сваха мянялі бондачкі маладых. Гэта азначала, што бацькі абменьваюцца дзецьмі: акрамя дачкі ёсць зяць, акрамя сына ёсць нявестка.

Хросны бацька выклікаў радню нявесты па старшынстве роду на падарунак. Частку каравай аддавалі маладым.

Пасля дарэння хлопец забірае жонку і вядзе яе дадому. Вяселле ў гэты час спявае: «Ішы цыбуленькіны ела, а ўжэ горка слёзонька побегла»...

У дарозе да маладога іх суправаджаюць з боку маладой тры дружкі, хросная маці і «кубэльнік». Задача «кубэльніка» – пільнаваць маладую і яе прыданае; ён сядзіць на возе на кубле. Пасаг маладой у асноўным быў такі: яе адзенне, тканнае палатно, «наволокі», радзюшкі, шырокая падушка, ніжняя бялізна. Жыўнасць (цялушку ці авечку, курэй) забіралі пасля вяселля.

У жаніха на парозе дома сустракала ягоная маці з хлебам і гарэлкай.

Калі нявестка ўвойдзе ў хату, яе саджалі на пасаг – на дзяжу, накрытую паверх века кажухом, вывернутым на левы бок. Маладую бралі за руку і, абвёўшы вакол дзяжы, прасілі: «Благословіце, бацько і маты, Лену на посад сажаты». Бацькі адказвалі: «Бог благословіць, а бацько і маты вэліль».

Па-за кадрам:
ад гісторыі сям'і
да гісторыі
супольнасці

Калі маладая сядзе, то гонар бацькам. Калі ж не садзілася, то ім было сорамна. Калі ж была ўжо не цнатлівая, аднак садзілася на века, значыць, у гэтай хаце не будзе ўдавацца хлеб.

Абрад дарэння праходзіў так, як і ў нявесты. Маладая давала падарункі родным мужа: бацьку, маці, братам, сёстрам – і жонкам, і мужам. Потым трэба было маладой прынесці вады, каб госці яе мужа напіліся.

Вяселле Ганны і Андрэя Калтунейчаў (в. Аброва)

Дзеці ў гэты час стараліся схаваць кульбу. Маладая шукае кульбу. Калі не знойдзе, то частуе дзяцей цукеркамі, печывам, а тыя прыносяць ды аддаюць гэту клюку. Пад канец вяселля дзялілі каравай маладога і частавалі ім гасцей. Пасля гэтага свякроў з галавы нявесты здымала вэлюм, а надзявала чапец і завязвала хустку, што азначала развітанне з дзявоцтвам і пачатак «бабскага» жыцця.

Звычай «Выкуп сыру»

У вёсцы існаваў звычай «Выкуп сыру», які сведчыў пра дастатак і шчодрасць блізкіх сваякоў і родзічаў маладога і маладой. Выкупляць, ці адбіраць, сыр прыходзілі людзі з вёскі ў хату і да маладой, і да маладога. Жанчыны спяваюць:

– Знаты, знаты, сваху,
знаты,

Шо з багатое хаты:

Сырамі обклаласа,
Пірогамі подпэрласа.

Свахі адказвалі:

– У мэнэ корова сухая,
У мэнэ дойныца пустая.

Жанчыны зноў спяваюць:

– У тэбэ корова чорная,
У тэбэ дойныца поўная.

Часам спрэчка-песня працягвалася, часам, калі сыр не аддавалі, то ў песнях даходзіла да знявагі. Жанчыны забіралі сыр і ішлі да каго-небудзь з іх дадому.

Там ужо пілі за здароўе маладых, з'ядалі сыр. У бутэльку з-пад гарэлкі насыпалі зерне, устаўлялі туды кветку, навязвалі на бутэльку стужачку і аддавалі свахам. Так яны жадалі маладой сям'і дабрабыту і добрых ураджаяў на іх полі, здаровых і прыгожых дзяцей.

Заклучэнне

Сяло заўсёды поўнілася сваімі традыцыямі і звычаямі. А ці трэба нам, сучаснаму пакаленню, ведаць звычай, якімі кіраваліся нашыя далёкія продкі? Так, гэта нам неабходна. Мы павінны добра ведаць не толькі гісторыю дзяржавы, але і традыцыі і звычаі нацыянальнай культуры. А найперш – традыцыі і культуру месца, дзе нарадзіліся і выраслі.

Мы павінны ўсведамляць, разумець і актыўна ўдзельнічаць у адраджэнні нацыянальнай культуры, самарэалізоўвацца як асоба, любячы Радзіму, свой народ і ўсё, звязанае з народнай культурай, у тым ліку з мясцовымі звычаямі. Пакуль гэтыя традыцыі ёсць, пакуль будучы перадавацца з пакалення ў пакаленне, сяло будзе жыць і квітнець!

Наталля ГРЭЧНАЯ,
навучэнка Ліцэя Івацэвіцкага раёна
Кіраўнік – Любоў Домась,
настаўніца гісторыі

Жыхары вёскі сустракаюць маладых

Рэпрэсіі на Дзятлаўшчыне і армія Андэрс

У спісах рэпрэсаваных Дзятлаўскага раёна, падрыхтаваных для кнігі «Памяць» у праўленнем унутраных спраў Гродзенскага аблвыканкама ў 1996 годзе, значыцца 211 чалавек. Гэта цэлыя сем'і, сярод якіх сустракаюцца і немаўляты. Людзей рэпрэсавалі за тое, што яны працавалі ў панскай сям'і служанкамі, былі залічаныя савецкай уладай у «кулакі», да 1939-га пры польскай уладзе займалі пасады ў лясніцтве, былі асаднікамі, а таксама вялікая колькасць сем'яў былых ваеннаслужачых арміі Андэрс. Пытанне рэпрэсіяў на Дзятлаўшчыне маладаследаванае. Захацелася даведацца, хто з гэтых людзей жыў, пагтарыць з імі, запісаць успаміны пра перажытае. Такія сведкаў знайшлося няшмат – большасць ужо ў лепшым свеце, аднак сям'і-такія зачэпкі ўсё ж удалося знайсці.

І першае, пра што хочацца расказаць, – пра вайсковыя фармаванні, вядомыя як армія Андэрс. Грамадскасці Беларусі гэтая тэма стала шырокадаступнай у 2016 годзе, калі ў

музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны з'явілася экспазіцыя, што складалася з матэрыялаў, прадастаўленых Пасольствам Рэспублікі Польшчы ў Беларусі, фондаў музея Вялікай

Айчыннай, а таксама асабістай калекцыі беларускага гісторыка Ігара Мельнікава. Экспазіцыя раскрывала мала вядомыя старонкі Другой сусветнай вайны і расказвала пра лёсы салдатаў-«андэрсцаў», ураджэнцаў Заходняй Беларусі, якія, трапіўшы ў савецкі палон у 1939 годзе, прайшоўшы лагеры і спецпасаўленні, апынуліся ў польскім вайсковым фармаванні ў складзе брытанскай арміі і ўдзельнічалі ў баях за вызваленне Італіі. «Армія Андэрс» – умоў-

ная назва фармаванняў узброеных сілаў Польскай Рэспублікі, створаных у 1941 годзе на тэрыторыі СССР згодна з дамоўленасцю паміж савецкім і польскім урадам у выгнанні, з польскім грамадзянаў, якія знаходзіліся на тэрыторыі СССР, у тым ліку бежанцаў, інтэрнаваных вайскоўцаў польскай арміі і амніставаных зняволеных. Паводле афіцыйных звестак, армія налічвала 75 490 вайскоўцаў, была створаная і ўтрымлівалася за кошт матэрыяльна-тэхнічных рэсурсаў СССР і часткова за кошт сродкаў краінаў антыгітлераўскай кааліцыі Вялікабрытаніі і ЗША (абмундзіраванне і рыштунак). Аднак, насуперак першапачатковай дамоўленасці паміж урадам Савецкага Саюза і Польскай Рэспублікі аб сярброўстве і ўзаемнай дапамозе, у адпаведнасці з якой створаная армія павінна была «весці вайну з нямецкімі разбойнікамі разам з савецкімі войскамі», а таксама згодна з загадам прэм'ер-міністра Польшчы В. Сікорскага, які прапаноўваў арміі застацца ў СССР і ваяваць разам з Чырвонай Арміяй, на розных падставах вясной-летам 1942 года «армія Андэрс» была вывезеная з СССР у Іран, дзе ў ліпені 1943 года была перафармаваная ў 2-і польскі корпус у складзе брытанскай арміі, які толькі ў студзені 1944 года ў складзе 8-й брытанскай арміі быў адпраўлены на італьянскі фронт Другой сусветнай вайны.

5 ліпеня 1945 года Вялікабрытанія і Злучаныя Штаты, якія былі да гэтага часу саюзнікамі Польскага ўрада ў выгнанні, перасталі яго прызнаваць. У гэты час 2-і польскі корпус дасягнуў максімальнай колькасці за ўвесь перыяд свайго існавання. У маі 1946 года міністр замежных спраў Вялі-

кабрытаніі Эрнэст Бэвін выдаў загад аб роспуску польскіх падраздзяленняў брытанскай арміі. Апошнія падраздзяленні арміі Андэрс былі расфармаваныя ў 1947 годзе. Большасць былых вайскоўцаў засталася ў эміграцыі, аднак некаторыя былыя ваеннаслужачыя арміі Андэрс, у асноўным беларусы і ўкраінцы, ураджэнцы Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны, вярнуліся ў СССР. У 1951 годзе 4520 андэрсцаў і членаў іх сем'яў былі адпраўленыя на спецпасаўленне ў Іркуцкую вобласць да жніўня 1958 года.

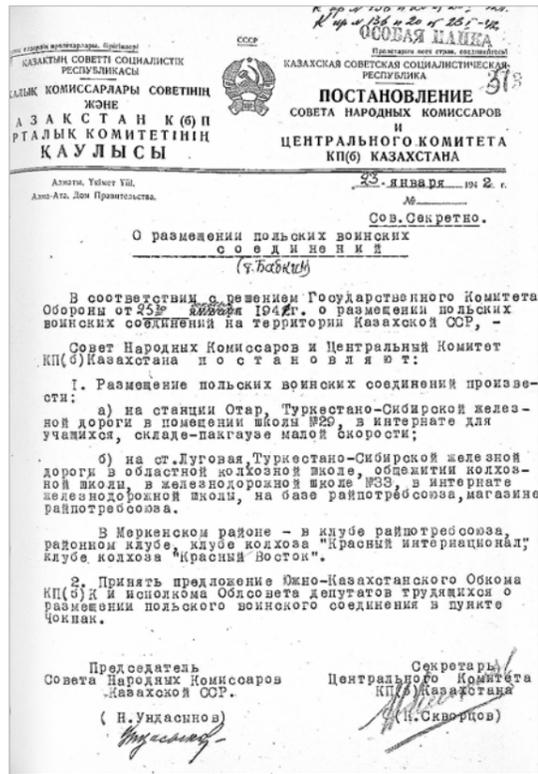
У 1971 годзе Вярхоўны суд БССР прызнаў неабгрунтаванасць дэпартацыі былых «андэрсцаў».

Сярод дзятлаўчанаў за прыналежнасць да арміі Андэрс былі высланыя сем'і Уладзіміра Міхайлавіча Баброўскага з вёскі Уланаўшчына з жонкай Аленай, дзецямі Васілём, Сямёнам і Іванам; Васіля Іванавіча Кардаша з вёскі Аханяны з жонкай Ганнай, дзецямі Зінаідай, Раманам і Іванам; Васіля

Фёдаравіча Ляўкевіча з жонкай Верай, дзецямі Аленай і Уладзімірам; Сцяпана Восіпавіча Максімчыка з вёскі Паўсаты з жонкай Зінаідай і дзецямі Іванам, Марыяй, Анастасіяй, Ганнай; Восіпа Мартынавіча Мартыныча з жонкай Верай і дачкой Зінаідай; Іосіфа Станіслававіча Станкевіча з жонкай Надзеяй і дзецямі Леанідам і Ядвігай; Рыгора Фёдаравіча Татарчыка з вёскі Гярбелевічы з жонкай Марыяй і дзецямі Франяй і Цэсіяй; Міхаіла Ільіча Хрышчанавіча з вёскі Гезгалы з жонкай Аленай і сынам Уладзімірам; Канстанціна Антонавіча Яраша з вёскі Вішава з сястрой Анастасіяй, дзецямі Соф'яй, Яўгенам і Мікалаем; Міхаіла Пятровіча Ліпшыка з вёскі Драбавічы (сям'і не меў).

Дзятлаўскі раённы краязнаўчы музей займаецца пошукам звестак пра гэтых людзей і запісам успамінаў. Калі чытачы газеты могуць што-небудзь паведаміць, просьба патэлефанаваць у музей па нумар (8-01563) 21-3-41.

Алена АБРАМЧЫК, навуковы супрацоўнік Дзятлаўскага гісторыка-краязнаўчага музея

Даведка ад рэдакцыі

У 2008 г. выйшла кніга Барыса Бароўскага «Беларусы ў арміі Андэрс: Ураджэнцы Беларусі ў арміі Андэрс пад час Другой сусветнай вайны» (Мінск, Выдавец Віктар Хурсік).

Выданне падрыхтаванае ў Мінскім абласным краязнаўчым музеі (г. Маладзечна). У кнізе разглядаюцца матывы стварэння польскай арміі на тэрыторыі СССР у час Другой сусветнай вайны, яе фарміраванне з амніставаных ваеннапалонных і дэпартаваных былых польскіх грамадзянаў, у тым ліку беларусаў, пад камандаваннем генерала Уладзіслава Андэрс, акалічнасці перадыслакацыі арміі на Блізкі Усход, баявы шлях арміі ў складзе войскаў саюзнікаў, дзейнасць вайскоўцаў-беларусаў на Захадзе ў пасляваенны перыяд і іх далейшы лёс па вяртанні ў СССР. Таксама ў кнізе прыведзены жыццёвы і баявы лёс вайскоўцаў арміі Андэрс на прыкладзе ўраджэнцаў Маладзечаншчыны.

Яшчэ да выхаду кнігі большасць матэрыялаў выдання друкавалася ў «КГ».

Уздоўж

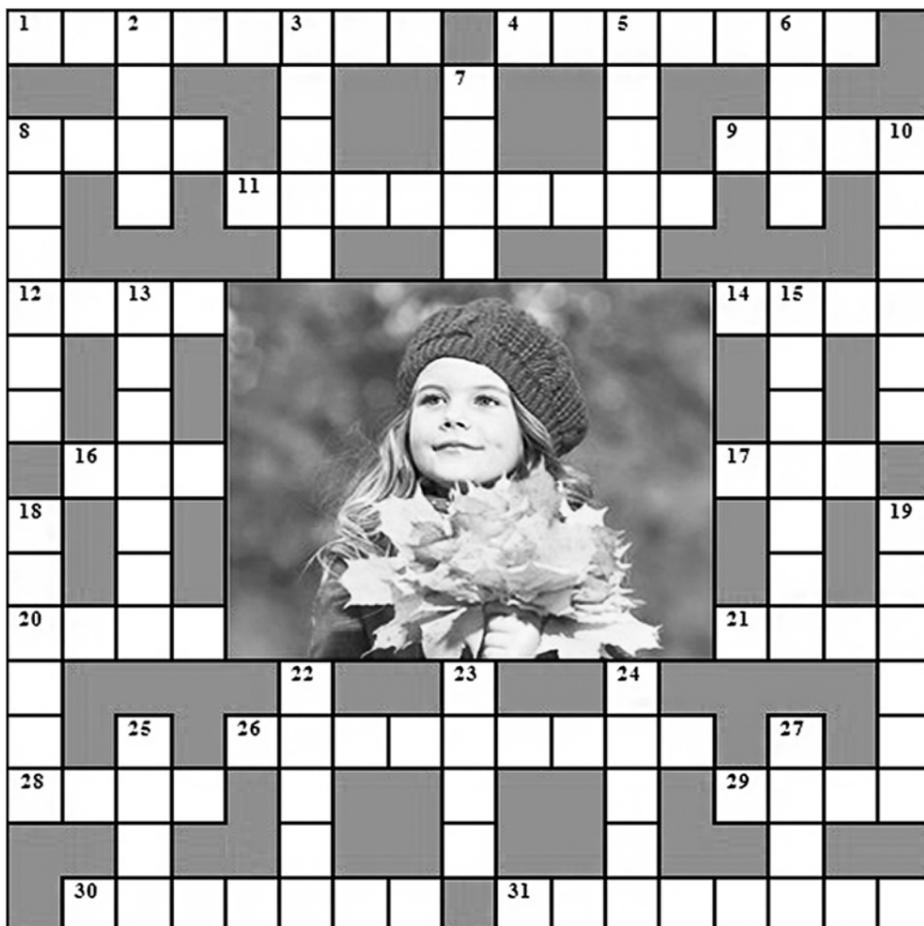
- Пігмент раслінаў, з-за недахопу якога з надыходам восені лісце на дрэвах набывае жоўты або чырвоны колер.
- Першы мароз, першы снег.
- «Полымем барвовым // Разгарэўся ...». З верша А. Дзеружынскага «Залатая восень».
- Участак з дрэвамі, дарожкамі, аляямі, прызначаны для адпачынку.
- «Змоўкла ..., // Лес адгаманіў. // Едзе восень полем // На рабым кані». З верша В. Рабкевіча «Едзе восень».
- ..., бяроза, вяз. Дрэвы, якія першымі скідаюць восенню сваё лісце; вольха застаецца зялёнай да першага снегу.
- «Дацвітае лістом і ... і крушына, // і ў імшарах лясных дагарае атава». З верша Максіма Танка «Восенню».
- «Тым часам Спас святы мінуўся, // І ... у чырвань апрануўся». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля».
- «У лясках, на балоце // Ліставей, лістапад. // І стаіць у пясчоце // Залацісты ...». З верша В. Гардзея «Залаты лістапад».
- Задавальненне, ахвота (перан.).
- Увосень за ... просім (прык.).
- Лістапад-...; мужык з коламі развітваецца, у сані залазіць (прык.).
- «Сядзіць ... на прыпечку, // Грае, рэжа ўскрыпачку. // А прусак на куце // На цымбалах сячэ» (прып.).
- Музычны твор для выканання адным спеваком, музыкантам.
- Кармавая сумесь для жывёлы, птушак, рыбы.
- З'явы культурнага жыц-

ця, побыту, успрынятыя ад мінулых часоў.

Упоперак

- Сей ... у грязь – будзеш князь (прык.).
- Заклучная частка спаборніцтваў.
- «Як охра, пажаўцела восень, // ... рыхтуецца к зіме». З верша М. Сабалеўскага «Асенні малюнак».
- Плады, апальны ад ветру.
- Вочы баяцца, а ... робяць (прык.).
- Лепш добры ..., чым кепскае мяса (прык.).
- ... ў лістападзе – быць мяккай зіме (прыкм.).
- Рыбам – вада, птушкам – ..., а чалавеку – уся зямля (прык.).
- Той, каму адрасаванае паштовае адпраўленне.
- «Усе лісточкі даўно // Вецер-сівер разнёс, // Толькі гэты ... // Моцна к дрэву прырос». З верша Якуба Коласа «Апошні лісточек».
- «Лістапад закружыў галаву, // Сыпле ... восень пад ногі». З верша А. Руцкой «Лістапад закружыў галаву».
- Рачная прамысловая рыба.
- Увосень і верабей ... варыць (прык.).
- «Алісіца-... // Не далёка – блізка // Адшукала норку, // Пачала прыборку». З верша Р. Бардуліна «Як звяры зіму сустракаюць».
- Гора табе, ..., калі цябе карова коле (прык.).
- «Клёны сыплюць пазалоту, // Разлівае восень ... // Закаханым на раманс». З верша В. Сабалеўскага «На асеннюю сталіцу».

Склад Іявон ЦЕЛЕШ

Лістапад

11 – Семчанка Павел Апанасавіч (1938), мастак-каліграф, педагог, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2000) – 80 гадоў з дня нараджэння.

12 – Віцебскі абласны краязнаўчы музей (Віцебск; 1918) – 100 гадоў з часу заснавання.

12 – Прапчак Леанід Іванавіч (1958, Ляхавіцкі р-н), паэт, публіцыст, шэраг вершаў якога пакладзены на музыку, – 60 гадоў з дня нараджэння.

12 – Пупко (Пупка) Апалянарый Фларыянавіч (1893, Івянец – 1984), самадзейны майстар разьбы па дрэве, аўтар работ камернага характару на фальклорныя, літаратурныя, гістарычныя, казачныя сюжэты – 125 гадоў з дня нараджэння.

12 – Сохар Юрый Максімавіч (1943), тэатразнаўца, пісьменнік, драматург, аўтар працаў па беларускай драматургіі, развіцці тэатральнай адукацыі і аматарскай творчасці ў Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

12 – Шпілеўскі Павел Міхайлавіч (1823, Любанскі р-н – 1861), беларускі этнограф, фалькларыст, пісьменнік, публіцыст, крытык і перакладчык – 195 гадоў з дня нараджэння.

12 – Ямінскі Віктар Пятровіч (1928), танцоўшчык і дзеяч самадзейнага мастацтва, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1980) – 90 гадоў з дня нараджэння.

14 – Качан Уладзімір Уладзіміравіч (1958, Гродна), мастак, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1988) – 60 гадоў з дня нараджэння.

14 – Сарока Валерый Майсеевіч (1938, Мінск), скрыпач, дырыжор, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Цітоў Віктар Сцяфанавіч (1938, Крычаўскі р-н), вучоны-этнограф, фалькларыст, гісторык культуры, педагог – 80 гадоў з дня нараджэння.

17 – Сукманаў Вадзім Мікалаевіч (1938 – 1995), кінарэжысёр, сцэнарыст, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1974) – 80 гадоў з дня нараджэння.

17 – Чапскі Эмерык Карлавіч (1828, Дзяржынскі р-н – 1896 ці 1897), дзяржаўны дзеяч, калекцыянер, нумізмат, правадзейны член Рускага археалагічнага таварыства – 190 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 40

Уздоўж: 1. Дуброва. 5. Лінатып. 9. Лознікі. 11. Онікс. 13. Азарт. 14. Аванс. 15. Зух. 16. Сто. 17. Кліпс. 19. Асіна. 23. Схема. 24. Лісічка. 27. Капуста. 28. Таксіны.

Упоперак: 1. Дарога. 2. Ра. 3. Арол. 4. Пень. 5. Лыка. 6. Ар. 7. Пастух. 8. Кіналогія. 10. Баязлівец. 12. Сасонка. 13. Абыркос. 16. Статак. 18. Старцы. 20. Зіма. 21. Піва. 22. Акот. 25. Ну. 26. Ас.

Наступны нумар
«Краязнаўчай газеты»
выйдзе 16 лістапада.
Да сустрэчы,
сябры!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЭЗІЯ (грэч. poiesis) – 1) сукупнасць розных жанравых формаў вершаванай творчасці, да XIX ст. – мастацкая літаратура ў адрозненне ад усёй іншай літаратуры. 2) Адзін з асноўных побач з прозай тыпаў мастацтва слова, што грунтуюцца на вершаваным спосабе арганізацыі моўнага матэрыялу. Паэтычнаму, вершаванаму маўленню ўласцівае абавязковае дзяленне на радкі, якія, не заўсёды супадаючы з дзяленнем на сказы, надаюць яму форму верша. Вершаваная мова доўгі час была адзіна магчымай формай існавання мастацтва слова, вылучала яго на фоне звычайнага «ўтылітарна-дзеявога» маўлення. Многія творы антычнай літаратуры, сярэднявечча, Адраджэння, класіцызму (эпічная паэма, трагедыя, камедыя, ода, песня) напісаныя вершам, што лічылася важней, магчыма, і абавязковай умовай іх прыгажосці, эстэтычнай узнёсласці і прывабнасці. Проза – з’ява больш позняя, чым паэзія. Яна таксама эстэтычна ўздзейнічае на чытача, але адрозніваецца ад паэзіі спецыфічнай сістэмай выяўленчых сродкаў, найперш рытмабудовай, характарам адносінаў да мастацкіх магчымасцяў слова. Існуюць прамежавыя формы: верш у прозе, свабодны верш, верлібр.

Паэзія ўзнікла ў глыбокай старажытнасці і на пачатку была аб’ядна-

ная з музыкай і танцам у сінкрэтычным адзінстве. У працэсе падзелу працы, фармавання спазнавальнай свядомасці чалавека і ўзаемаасункаў паміж людзьмі з’явілася неабходнасць дыферэнцыяцыі і спецыялізацыі пачатковых формаў сінкрэтычнага мастацкага мыслення, іх далейшага развіцця, але сувязь з музыкай захавалася і ў сучаснай паэзіі, якая шырока выкарыстоўвае само гучанне слова (яго фоніку, рытмамелодыку) як адзін са сродкаў мастацкага выяўлення. Вершаванае маўленне – з’ява складаная. Верш уяўляе сабой эстэтычную цэласнасць, не існуе па-за мовай, гукам, вобразам, рытмам, інтанацыяй, стылем і інш. кампанентамі мастацкай творчасці; галоўнае звязно гэтых сістэмных сувязяў – слова. Слова ў вершы больш экспрэсіўнае і важнае, чым у прозе. Звязанае з усімі элементамі вершаванага маўлення, яно выяўляе шматгранную паэтычную сутнасць верша. Мастацкі ўзровень верша ў многім залежыць ад выразнасці мовы, ад здольнасці і ўмення паэта «вызваліць» экспрэсіўны патэнцыял слова. Вершаванае маўленне патрабуе пэўных правілаў: рытмалагічных нормаў, арганізацыйнасці на фаналагічным, рыфмаваным, лексічным, ідэйна-кампазіцыйным і інш. узроўнях. Вялікае значэнне для паэтычнай мовы мае паўтор – урэгулява-

ная перадача яе ідэнтэчных ці блізкіх элементаў у галіне метрыкі, рытмікі, інтанацыі, фонікі, лексікі, сінтаксісу, строфікі, што павялічвае семантычную значнасць і ўзмацняе змястоўнасць. У вершы своеасаблівым чынам паўтараюцца многія яго элементы – выразы, сугуччы, націскі, паўзы, склады, рыфмы і г.д. Паўторы прысутнічаюць на розных узроўнях верша, іх наяўнасць асабліва адчуваецца ў рытміцы, якая садзейнічае ператварэнню маўлення ў верш. Рытміка вершаванага маўлення – адзін з найважнейшых кампанентаў экспрэсіўнасці паэзіі, дзе знаходзіць адлюстраванне багацце рытмаў навакольнага свету. Паэзія выкарыстоўвае не толькі рытміка-метрычнае багацце слова – у ёй канцэнтруюцца ўсе выяўленчыя магчымасці мовы. У вершы рэалізуецца экспрэсіўная сіла слова, багацце яго вобразнасці, што і вызначае аснову вершаванай формы. Паэзіі ўласцівыя павышаная эмацыйнасць, выкарыстанне разнастайных стылістычных фігураў, тропаў. Паэтычная вобразнасць мае сваю спецыфіку, галоўная асаблівасць якой – мэтанакіраваная эмацыйная насычанасць, гармонія формы і зместу. У паэтычным творы заўсёды прысутнічае чалавек, чалавечая асоба – носбіт паэтычнай мовы і эмоцыяў. Крытэрыі паэтычнасці вершаванага твора абумоўлены яго ідэйна-эмацыйнай накіраванасцю, сцвярджальным пафасам (што і выяўляе прысутнасць у ім чалавечай асобы).

Гісторыя беларускай паэзіі бярэ пачатак ад вуснай народнай творчасці (песні, балады, замовы). На беларускіх землях здаўна былі вядомыя

прафесійныя спевакі, гусліяры-песнятворцы. Першыя пісьмовыя ўзоры паэзіі – вершы Ф. Скарыны (пач. XVI ст.). Яе здабыткі памнажалі М. Гусоўскі (на лаціне), А. Рымша, Я. Пашкевіч, Сімяон Полацкі ды інш., вершы якіх мелі пераважна сілабічную структуру. Аднак паступова беларускі верш танізуецца. Гэты працэс асабліва ўзмацніўся ў 1-й пал. XIX ст., калі з’явіліся паэмы «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе», творы В. Дуніна-Марцінкевіча, Я. Чачота, Я. Баршчэўскага, А. Рыпінскага, П. Багрыма, У. Сыракомлі ды інш. Найважным прадметам мастацкага спасціжэння стала чалавечая асоба. Пашырылася жанравая разнастайнасць паэзіі, ускладнілася мастацкая структура верша. Побач з удасканаленнем сілаба-тонікі з’яўляюцца такія формы верша, як дольнік, верлібр і інш., што забяспечыла ёй багатую рытміка-інтанацыйную выразнасць.

Творчая культура сучаснай беларускай паэзіі даволі высокая. Актыўнае ўзаемадзеянне формы і сэнсу адбываецца на ўсіх узроўнях паэтычнай творчасці, павышаючы ёмістасць метафары, экспрэсію вобраза, выразныя магчымасці слова. Узаемасувязь вершаванага маўлення і слова (супастаўленне словаў ва ўмовах рытму і рыфмаў, выяўленне інтанацыйнага гучання, узаемаадносіны рытмічнай і сінтаксічнай будоваў) стварае складаныя і надзвычай тонкія адценні і зрухі мастацкага сэнсу, якія нельга ўважліва інакшым (напр., празаічным) спосабам. Паэты дамагаюцца высокай канцэнтраванасці выяўленчых элементаў маўлення.

Народ сказаў...

– Як табе, Піліпе, не сорам? Усе людзі ў полі, а ты дома ляжыш?
– А дзе ж я ў тым полі паляжу, калі зямля сырая. Яшчэ прастуджуся.

– От у нас капуста расла! – кажа адзін. – Качаны пудоў на тры.

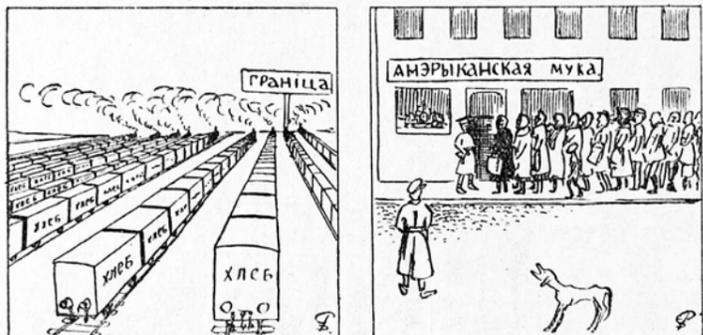
– А вось у нас гаршкі лепяць, як бочкі, – гаворыць другі.
– А нашто такія вялікія гаршкі? – здзіўляецца першы.
– Капусту тую варыць, што ў вас расце.

Першы жабрак. Пагана быць глуханямым: усё чуеш, а нічога не можаш сказаць.

Другі жабрак. Яшчэ гораі быць сляпым: на ўсё азірайся, заплюшчышы вочы.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сабраў Змітро Бяспалы; Мінск, 1970)

Мудрая гаспадарка.

Цяпер вывозяць ад нас хлеб за граніцу, а вясной будуць нам прадаваць загранічную муку ўтрыя даражэй.

З заходнебеларускага часопіса «Маланка», № 17 за 1926 год